

25 וריחו לא נמר - רמז שלא היה זקן ביותר כמותו ושלא ארכה המחלה

שמת בה, עיין למטה ש' 46.

26 - 27 נחבארו בפתיחה, ע"ל. הכתיב מארימר במקום מרימר, מצוי בכ"י.

30 בבית לעפרה - בבית האבל, על שם מיכה א, י.

31 מעמיק עצה קלה וחמורה - הדגשת ההועלת שהפיקו מהדרכתו של מצמון

בדברים קטנים כגדולים כמו לעיל, מס' 42, ש' 17 - 18.

44 - 45 רמז לפיזור הישובים היהודים בארץ חימן.

46 שורר - כלומר שורר, נחסף. הקריאה בספק. שורה זו נכתבה בשוליים מצד

ימין ומקומה כנראה כאן.

49 נשברה - היה צריך להיות: שבורה, שהרי בפירוש נרשם כאן פז(מונ),

כלומר שהבית הזה צריך לחרוז על המחרוזת הראשונה שיש לחזור עליה כאן.

אך כל הבתים מכאן עד הסוף הם מעין סיופה, שלא עובדה כל צרכה.

חלק ז

מכתבים קשורים בבני משפחתו של מצמון בן חסן בן בנדאר.

217 45

7-2, ג

"אחיו של מצמון"

מכתבים של עמרם ביר יוסף בענין כמות של כפור, ששלחה גיסו אבו

אלפרג נסים מן המזרח אל עדן, אל חסן בן בנדאר, פקיד הסוחרים שם,

כדי שיעביר את תמורתה אל אשת השולח, זאכסוניה

אחיו

בני-הסני של המאה האחת עשרה.

T.S. 13723.10

David Kaufmann Collection, Budapest no. XIX

(45) 2, ג

(217) 6, ג

מס' 45 הוא מכתב אל הסוחר ואיש הציבור נהראי (כאן, ש' 1: נהוראי)

בן נסים, ונתואר בידועים במילואו בספרו של מר פנאד מיכאל המוקדש

לנהראי.

(-) 3, ג

(338) 4, ג

(-) 5, ג

ג, ב

מכתב בלתי שלם, כולל בעמוד א' 34 שורות כתובות פנים, 2 בשוליים

ו' 2 בראש העמוד, ובעמוד ב' 38 שורות, כל' סך הכל נשמרו 76 שורה.

במקומות רבים נמצאים חורים, מחיירות ושטושים, והכתב הוא רחוק ורשלני.

משתי הסיבות האלה יחד אי אפשר להשלים את החסר בכל מקום בוודאות.

מס' 217 הוא מכתב שלם, אורכו כ' 30 ס"מ ורוחבו כ' 19 ס"מ. גם כאן

ניזק הנייר בחורים ובשטושים, אך במדה פחותה ממס' 45. הכתב נעשה

בקולמוס עבה יותר ממס' 45 והוא כנראה שונה מן הכתב שבאופו מסמך, אם

כי הוא דומה לו באופיו הכללי וגם הוא קשה קריאה כמוהו. מעניין שהכותב

שם נקודותיים לאחר שמביא מסוק או מליצה עבריים, ש' 14. 31. עמוד ב', 2.

זמנם של המכתבים נקבע ע"י הזכרתם של כמה אנשים הידועים ממקום אחר:

אבו על חסן בן בנדאר (מס' 45, ש' 30 - 31, עמוד ב, ש' 11. 21. 27.

מס' 217, ש' 16), שה^דכרנוהו בפרק א' במסמכו של יוסף לבדי, כפקיד

הסופרים של עדן בשנים 1097/8, וקודם להן; נהראי בן נסים (מס' 45, ש' 1),

שנפטר בין 1096 לבין 1098, עי' מאן, היהודים במצרים, א', 208,

290 III HUCA (Cincinnati 1926); נתנאל בן יפת

(מס' 217, בכתובת), שהיה אחד מחברי בית הדין ששימלו^(באותו) אמשפט^(באותו) של יוסף

לבדי, ע"ל מס' 3. 7. 15. 18 בחתימות. הם נכתבו אפוא בחלק השני של המאה

האחת עשרה, כי נסים, בנו של נהראי, כבר נזכר כאיש מכובד יחד עם אביו

במס' 45 ש' 6, עמוד ב', 5. 31.

~~בנוגע למקומו של השולח יש לומר בוודאות רק שהיה מרוחק יותר מעדן~~

~~מאשר קהיר, כי הוא מרבה להחזיק על ידיעות, שהגיעו מעדן אל בידם מצרים.~~

see NY
120-123

~~מזדה, ישב השולח באלכסנדריה, כי הסיך אבו אלחסן עלאל, הממוון בינו לבין~~

נהראי (מס' 45, ש' 5, עמוד ב, ש' 3. 11) מזדהה כנראה בעלאן או עלאל

בן הסון, בן אחותו של סוחר הודו הידוע ערוס בן יוסף, עי' להלן מס' 143,

כתובת; 144 ש' 3. 11; ובסמך 46, כתובת; אין זה כנראה אלא אביו של יוסף

בן עלאן, איש אלכסנדריה, לעיל מס' 37, ש' 1. 6.

מכתבים אלה מעמידים אותנו על גורלם המר של נוסעי הודו הקטנים ושל

בני משפחתם, שפרנסתם היתה תלויה במה שהם שלחו משם. יחד עם זה הם

משקפים את הפקידים של אנשי הציבור היהודים בהסדרת המסחר הזה.

נוסע הודו שלפנינו נקרא אבו אלפרג נסים, מס' 45, ש' 12, מס' 217

ש' 17. מתקבל מאד על הדעת שהוא מזדהה באבו אלפרג נסים אבן אל־קַי,

שנגדו ניתן יפוי-כח במספר 163 להכעו בדין בארץ הודו, שכן זמנו של

מס' 163, כזמן מכתבינו, סוף המאה האחת עשרה. והקשרים שהם נושא מכתבנו,

קשורים כנראה בעובדה שהב"ל היה עמוס תובות, כפי שמעיד הכינוי אבן

אל־קַי, לא היה האיש עצמו מן אלרקה (עי' אנציקלופדיה של האסלאם ערך

A-l-r-a-l-k-a), העיר בצפון מערב ארץ נהרים, שמעם, בזמן הארון אלרשיד,

שימשה באופן זמני כבירת ממלכת החליפים, אלא אחד מאבותיו. אך מעניין

שהיה בקשרים עם סוחר הודו אחר הנקרא אל־מַעֲרִי, על שם מַעֲרָה שבצפון סוריה,

מס' 45, עמוד ב', 25. 29, כלומר מאותה סביבה.

אבו אלפרג נסים שלח אל חסן בן בנדאר, פקיד הסוחרים של עדן, מן

ורבע כפור, באנגלית Camphor, בצרפתית Camphre, כדי שהלם

יעביר את התמורה אל ביסו, אחי אשתו, כותב מכתבנו, מס' 45, ש' 30 - 31,

עמוד ב', ש' 20. מס' 217, ש' 17 - 18. לא נאמר מאין שלח את החומר היקר,

אם מהודו או ממקום מזרחי ממנה בקרוב יותר לפוצאו, כלומר האי סומטרה,

או ~~אף-סוד~~ מכל מקום ^{כפור} זה, שלפי הערה מפורסמת של מרקו פולו, נמכר במשקל

של זהב, עי' אנציקלופדיה של האסלאם, ערך Kāfūr , Levant II 592

Heyd, Commerce du , נזכר במסמכינו וגם בכתבי גניזה אחרים

בסחורה יקרת ערך, עי' במבוא עמ' ובמפתח המבוא. מן אחד של כפור

עמיק נמכר במאה דינר, מס' 193, עמוד ב', ש' 6, או בשמונים, מס' 213,

שוליים, ש' 5, ומאחר שאדם היה יכול להחזיק בשני דינר בתודש, עי'

במבוא עמ', הרי היה במשלוח כזה משום הכשת פרנסת האשה לכמה שנים.

אלא שפקיד הסוחרים של עדן לא מיהר לשלוח את תמורת הכפור שקיבל. ממס'

45, ש' 32 אנו לומדים שבמכתב שאבו אלפרג נסים כתב לביסו במרחשוון

(אוקטובר - נובמבר) לפני שנתיים, כבר הודיעו שהכפור הגיע אל עדן, משמע

שעברו לפחות שנתיים ומחצה מאז בוא המשלוח לידי חסן בן בנדאר ועד כתיבת

המכתב. מס' 45; ובמס' 217, ש' 18, מדובר על שנים, שעברו מאז נשלח הכפור.

סיבת הדבר הייתה לכאורה, שלחסן בן בנדאר או לאנשים אחרים - כגון אלה

שנזכרו במסמך 163 - היו תביעות כלפי אבו אלפרג זה, ולכן רומז כנראה

מכאן אנו יכולים להעריך את ההתפעלות היתרה של הכותב, שאיש דם המעלה
 הזה, מבורך הנגיד, התערב אצל פקיד הסוחרים בעדן בעניין משלוח הכפור,
 שהיה יעור לאשה עגונה אחת באלכסנדריה. התערבות זו הועילה; חסן בן
 בנדאר שחרר את המשלוח, קנה בעד חלק ממנו סחורה אחרת, שהיתה כנראה
 עוברת לסוחר יומר (עי' הביאור לעמוד ב, ש' 3 - 4), והחמורה הזאת כבר
 היתה בדרך בידי סוחר אחד בשם ר' אברהם בר יעקב (שם, ש' 18). אין לברר
 אם זהו אברהם ב"ר יעקב אלדורעי, אב בית דין במס' 16 לעיל, אך הדבר
 מתקבל על הדעת.

התערבותו של הנגיד באה כנראה מפני שהכותב היה ממקורביו (עמוד ב',
 ש' 11) ואולי אף מקרוביו, עי' להלן בכתובת. אף על פי כן, ניכרת כאן
 רבידה מדוקדקת של החברה היהודית. הכותב לא קיבל הודעה ישירה ממקבל
 המכתב, חבר בית הדין הרבני של קהיר, שלפי כל הסימנים היה קרובו, אלא
 דרך רבי לִיָאֵר, כנראה סוחר מאלכסנדריה, שהיה בחליפת מכתבים קבועה עם
 הנ"ל (ש' 10. עמוד ב', ש' 2. 20). חמאם, סוחר ואולי פקיד סוחרים, בקהיר,
 מתבקש לשמור את המשלוח, לכשיחזקבל, במחסנו (עמוד ב' 19), ולא הכותב, אלא
 לִיָאֵר יבוא בקשרים עם הנ"ל. סוחר בשם ליאור בן חמאם ידוע ממסמך משנת
 1037, עיין להלן מס' 158, ש' 6, ואולי יש לנו גם במסמכנו עניין עם אב
 ובנו. כפי שהכותב מדגיש (ש' 28), מונעת ממנו יראת הכבוד לכחוב אל הנגיד
 ביסיר. הדבר מפליא, שחרי הוא ("בן אחי הנגיד המנוח" ^{קורא לאביו}). לפני מבורך הנגיד
 שימש בכהונה זו אחיו הגדול יהודה, עי' מאן, היהודים במצרים, ב, 250.
~~אשר, שיהודה ומבורך, לא היו בני אס אחת ומשום כך כינה הכותב את אביו~~
~~"בן אחי הנגיד המנוח". אך זה השערה דחוקה. יותר מתקבל על הדעת, שהכינוח~~
~~לנגיד, שקדם לשני האחים הנגידים והודה ומבורך בני מעדה הרומא, והוא~~
~~הנגיד יחוסף בן שמואל הנגיד בן פלטיאל מביית אחימעץ, הנגיד הראשון של~~
~~ארץ מצרים, עיין מאן, שם, א 184, ב, 251. גם קרבה זו אל בית הנגידים~~
~~הראשונים של הארץ לא שייכת את העדושה שהכותב השתייך לדתה נמוכה יותר~~
~~בסולם החברה היהודית במצרים.~~

וזה תוכן העניינים של מס' 45, שכאמור ידעם במלואו בכרך מוקדש לנחראי

בן נמוס+

הערה

Nov 1962
 153
 ל. א. ש.
 152

- 1 - 9 הכותב מחנצל שאינו כותב אל נהראי; אך הוא דורש תמיד בשלום
א ובשלום בנו באמצעות השיך אבו אלחסן עלאל הבא מאצלו (כלומר מקהיר אל
אלכסנדריה).
- 9 - 16 הוא חוקר אם יש ידיעות נוספות מאת גיסו אבו אלפרג נסים לאחר
ב המכתב שנהראי העביר אליו לפני עשרה חדשים. במכתב ההוא הזכיר נסים
שעברו עליו צרות שלא יחוארו.
- 167 - 20 אשה נסים, אחותו של הכותב, סובלת במחלת הפרקים נוסף על
ג מיעוט פרנסה (שנברט ע"י כך, שהמשלוח מהודו לא הגיע).
- 20 - 29 לאחר שהיו לכותב צרות עם אשתו הראשונה (שנחברט ממנה כנראה),
נשא יתומה לאשה, בכוונה שאם יעשה לשם שמים, יזכה באשה טובה, אך נפל
ד בפח וגורלו מר מבראשונה והילד הנולד לו ממנה הולך ללא תרופה.
- 29 - עמוד ב', ש' 2 (11 שורות) במכתב ממרחשוון לפני שנתיים הודיעו
גיסו ששלח מן ורבע כפור אל חסן בן בנדאר בעדן בבקשה לשלוח את תמורתו
ה אל הכותב, אך לא היתה שום ידיעה על כך בידי הבאים מעדן, כגון יחיי בן
ה כלילה, או אבו יעקוב יוסף בן אבו כחיר. לפי רמז ממי יהודי איש טריפולי
הבין שבידי הנוסע בר יצחק היו מכתבים מעדן ומחוכס "קבלה" (בראה).
- 3 - 11 אמנם הגיע מכתב מנהראי אל אבו אלחסן עלאל (עיון לעיל א), אך
הלה לא הודיע תוכנו לכותב קודם החגים. בינתיים בא ר' יוסף בן ? והכותב
למד ממנו שעם "היהודי", כנראה יוסף הנזכר לעיל ה (עמוד א', ראש העמוד,
הפוך, ש' 2) לא באו (מכתב[?]ים) אחרים ושידי אבו יעקוב יוסף בן אבו כחיר
אין ידיעה על הכפור.
- 11 - 14 לבסוף הודיעו השיך עלאל שנהראי כתב לו, שבידי אותו "יהודי"
ז היה מכתב של אבן עמרן בן אלחנן עם מעשה בית דין ו"קבלה", אלא שהקבלה
לא היתה ברורה ושנהראי ממשיך לתקור בעניין.
- 14 - 24 הכותב שמע שאותם סוחרים שהגיעו מתימן עומדים לשוב. הוא רוצה
ח לשלוח עמם מכתבים ומבקש מנהראי לראות את כולם ולבקשם שיפגשו את אבן
בנדאר, ויהארו לו את מצבו הקשה ויסבירו לו, שהטא גדול לעכב את משלוח
הכפור.
- 24 - 31 גיסו כתב לו שבמקום שהוא כתב - כנראה מקום רחוק, שאנשי
ס אלכסנדריה ידעו אותו - נפגש עם אבו אלחסן סלאמה אלמערי, אחיו של השיך

אבו אלגנאים, שהכירו בנמל דהלך בהיותו בדרכו אל הודו, ונתן לו מכתב אל חסן בן בנדאר שיעביר בידי אותו איש את המורת הכפור. אם אותו סלאמה אלמערי הגיע אל קהיר, ימסור נא נהראי פרטים עליו דרך השיך עלאל.

31 - 32 ברכות למקבל המכתב ולבנו 4 נסים.

32 - 38 הכותב מבקש להודיעו את תאריך הקבלה ההיא, ואם אבו עמרן בן אלחנן סיפר שגיסו של הכותב מתכוון לשוב. כאן נמצא עוד פרט בלתי ברור (מחמת חסר בכתוב) על אבו סעיד אחד שארץ כנראה לחברה עם הגיס הרחוק. מצורף מכתב אל הגיס ואל הסותרים שבאו מחימן (ועומדים לשוב לשם, עיין לעיל ח).

(217) 4, 2

ת ר ג ו ס

1 בש (כך) רח (מנא)

(2) \hat{S} (בוד) \hat{S} (דולת) \hat{p} (דושת) מרג (ו) ורבנ (ו) נהנאל יסמרהו סומר ישראל

וַיְהִי בַעֲזָרוֹ (3) - יָאֵרִיךְ ה' יָמָיו וַיִּתְּמִיד שְׁלוֹמוֹ וְאֹשְׁרוֹ וְהַצִּלְחָתוֹ (4)
וּמַצְבּוֹ הַטּוֹב .- (הָרִינִי כּוֹתֵב וְאֲנִי) בְּשָׁלוֹם וּבִכְרִיאוֹת וּמִתּוֹךְ תְּשׁוּקָה עֲזָה אֶל
פָּנֶיךָ (5) הַמְּאֹשְׁרִים - יָאֵרִיךְ ה' יָקָרְךָ הַבוֹרָא - תִּתְּמִיד בְּדוֹלָתוֹ - יוֹדֵעַ, (6)
שֶׁאִינֶנִּי מוֹסֵק לִשְׁאוֹל עַל אֲדוֹנָי וּמִי שֶׁ(קָרֹב) לָנוּ בְּכָל עֵת (7) וְעַל אֱלֹהֵי הַנְּתוּנִים
לְסִיפּוֹלוֹ, וְשׁוֹמֵעַ עַל שְׁלוֹמוֹ וְשָׁלוֹם כּוֹלֵם, (8) וְהוֹדִיתִי לֵה' עַל כֵּךְ וּבִקְשָׁתִי
לְהוֹסִיף לָהֶם כָּל טוֹב, (9) כִּי הוּא הַנְּאֻמָּן עַל כֵּךְ וְהִיכּוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ.

ידע נא אדוני - יתמיד ה' יקרך - (10) שף כִּיָּאָר - יחיהו ה' - העמידני
על סכת אדוני, כלומר על (11) מה שציווה הדרת אדונינו לֵבְךָ מִרְנָה ורב'
אדוננו מִבֶּן (רָךְ) (12) הַחֵבֶר בַּסֵּנָה (ד) רֵין גדולה אלוף הבינות חכם הישיבה
(13) סִנְהֶדְרָא רַבָּא הֵנָּה הַמַּעֲרָבִי שֶׁר הַטְּרִים נִבְיָד הַנְּבִיִּים (14) עֹז כָּל בֵּית
יִשְׂרָאֵל וְתַפְאֲרָתוֹ יְרוֹם הוֹדוֹ וַיַּגְבִּיהַ מְזֻלוֹ (15) וַיַּגְדֵּל כְּבוֹדוֹ - וגם שהגיע
מכתב להדרתו חרמה - יאריך ה' יקרו - (16) מֵאֵת אֲדוֹנִי הַשֵּׁיךְ אֲבוֹ עָלַי חֲסֵן
בֶּן בְּנֹדָר מַעֲדָן בְּדִבְרֵי (17) הַכַּפּוֹר שֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו מֵאֲדוֹנִי הַשֵּׁיךְ אֲבוֹ אֶלְפֶּרֶג
נשים (18) לפני כמה שנים והוא בקש ממנו לשלחו אלי.

י
(נספח)
יא

4

3

1/10